

Леся Войтенко
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри зарубіжної літератури
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ЕТАПИ РОЗВИТКУ КОМПАРАТИВІСТИКИ В УКРАЇНІ

В Україні літературна компаративістика формується в останній третині XIX ст., відповідно до європейського контексту, а у витоків стоять М. Драгоманов, І. Франко, М. Дашкевич. В історії української компаративістики як науки можна говорити про *п'ять етапів розвитку*.

Перший (класичний) етап розвитку української компаративістики: остання третина XIX – початок XX ст.

Про зв'язки давньої і нової української літератури з літературами західних і південних слов'ян в першій половині XIX ст. писали І. Срезневський, М. Костомаров, О. Бодянський, М. Максимович. Починаючи з другої половини XIX ст., у працях М. Драгоманова, І. Франка, О. Потебні, В. Щурата, В. Перетца йдеться про зіставлення фольклору й художньої літератури в Україні. У середині XIX ст. М. Максимович і О. Волинський використовують різні складові сучасної компаративістики, зокрема імагології, тематології, генології. Українська компаративістика XIX ст. («класична») є різновекторною, адже вивчає українські явища порівняно із Заходом, і Сходом, тому можемо назвати його порівняльним. Важливим етапом у становленні порівняльного методу в Україні є студії О. Котляревського.

Другий етап розвитку компаративістики: 20-ті рр. XX ст.

На межі XIX – перших десятиліть XX ст. українська компаративістика представлена працями В. Перетца, М. Возняка, С. Маслова, А. Шамрая та ін. М. Возняк у праці «Історія української літератури» одним із перших вітчизняних літературознавців став застосовувати синхроністичні таблиці. Розвиток української літератури (від найдавніших часів до XVIII ст.)

науковець висвітлював як у контактному- генетичному, так і в типологічному аспектах.

Третій етап розвитку: 30-ті – початок 50-х рр. XX ст.

За свідченням Д. Наливайка, науковий розвиток компаративістики в Україні відбувався лише до 30-х рр. На початку 30 -х рр. XX століття розпочався тиск на вітчизняну літературну компаративістику. Гальмування розвитку цієї науки йшло паралельно з процесом розгрому української культури. У повоєнні роки на літературну компаративістику в СРСР накладено заборону. У другій половині 40-х рр. її було офіційно названо «буржуазною лженаукою», тому цілком природньо, що компаративістські дослідження не велись. Учених-компаративістів різко критикували, а нерідко вони зазнавали репресій.

Четвертий етап розвитку компаративістики в Україні: 1953 – кінець 80-х рр XX століття.

Поступово компаративістика почала відроджуватись у період «хрущовської відлиги» (1953 – 1964), але цей процес був непослідовний та односторонній, особливо в Україні, де відповідну наукову традицію було штучно перервано, а порівняльні студії набули нових, здебільшого викривлених форм: «буржуазна» компаративістика оголошена «псевдонаукою», а їй протиставлялося радянське порівняльне літературознавство як «справжня» наука, що керувалася єдиною науковою марксистсько-ленінською методологією.

Г. Вервес зазначає, що в 1950-1970-х рр. в Україні визначилася кілька основних типів досліджень літературних зв'язків: проблема освоєння національною літературою видатних художніх явищ інших літератур; ролі українських письменників у міжслов'янських літературно-суспільних контактах, загальнослов'янський і світовий резонанс їхніх ідейно-естетичних концепцій. Такого типу дослідження проводились у 50-х роках XX століття.

Українсько-іншослов'янські зв'язки цілих історичних епох, взаємодія української літератури з іншими слов'янськими літературами на

основних етапах розвитку особливо активно проводились впродовж 60-х років ХХ століття, а порівняльні методи і стилі слов'янських літератур активно досліджувались у середині 70-х рр.

Однак слід визнати, що «у нашій компаративістиці до останнього часу (кінця 80-х – 90-ті рр.) переважало вивчення контактено-генетичних зв'язків української літератури, яке, до того ж, нерідко здійснювалося, кажучи словами О. Білецького, «по лінії спрощеного компаративізму», – пише Д. Наливайко[Наливайко]. Типологічні студії здійснювали і зарубіжні україністи, зокрема Григорій Грабович (США), Магдаліна Ласло-Куцюк (Румунія), Стефан Козак (Польща).

П'ятий етап розвитку української компаративістики: з 1991 р. – до наших днів.

Нова історія літературної компаративістики в Україні розпочалася з набуттям країною незалежності, коли ця наука була відновлена в правах. Розширення й поглиблення культурних і літературних взаємин України сприяли актуалізації й активізації компаративних студій. Серед завдань сучасного українського порівняльного літературознавства А. Гурдуз, апелюючи до праць відомих українських компаративістів, виділяє такі: дослідження проблем порівняльної типології української літератури та поступовий відхід від акцентуації контактено-генетичних зв'язків; активізація вивчення таких галузей компаративістики, як література в системі мистецтв та інших сфер духовно-практичної діяльності й імагологія; реконструкція, що матиме два взаємопов'язані аспекти – відродження національних традицій порівняльного літературознавства й фольклористики та “прискорений розвиток” із урахуванням новацій світової компаративістики; дослідження закономірностей та своєрідностей трансформації традиційних сюжетів, образів і мотивів у різні культурно-історичні періоди; аналіз «неоміфологічних» процесів та явищ міфотворчості в літературі, а також проблем їхньої національної рецепції [Гурдуз].

Отже, компаративістика в сучасній Україні розробляє методи, способи та стилі відповідно до загальноєвропейського контексту та національної специфіки.

Список використаної літератури

1. Гурдуз, А. (2017). Сучасна літературна компаративістика: теорія і практика: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Миколаїв: Вид-во МНУ імені В.О. Сухомлинського.
2. Наливайко, Д. (2006). Літературна теорія і компаративістика. Київ: Києво-Могилянська академія.